

Türkiye’de Yoksulluk ve İşgücü Piyasası

Gürdal ASLAN^{1*}

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İzmir, Türkiye.

Orcid Numarası: 0000-0003-2745-4363

Geliş Tarihi: 06.02.2020

*Sorumlu Yazar e mail: gurdal.aslan@ikcu.edu.tr

Kabul Tarihi: 18.03.2020

Atf/Citation: Aslan, G., “Türkiye’de Yoksulluk ve İşgücü Piyasası”, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2020, 3-/1: 83-105.

Öz

Günümüzde bireylerin yaşam standardını ve maddi koşullarını büyük ölçüde işgücü piyasasındaki durumları belirlemektedir. Dolayısıyla, işgücü piyasasından elde edilen gelir ile yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki veya çalışanların yoksulluğu olgusu yeni olmasa da birçok ülkede yarattığı endişe, literatürde kavramsallaştırılması ve konuya artan ilgi görece yenidir. Bu çalışma, ilk olarak bu anomalinin toplumsal ve maddi nedenlerinin kapitalizmin tarihsel gelişiminden ve kendi iç dinamiklerinden kaynaklandığını göstermektedir. Çalışma, bu genel perspektifin ötesinde işgücü piyasası, istihdam ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi Türkiye özelinde araştırmayı amaçlamıştır. 2006-2017 yıllarına ait Gelir ve Yaşam Koşulları Anket mikro verileri kullanılarak yoksulluğun işgücü piyasasındaki duruma ve çeşitli sosyoekonomik özelliklere göre nasıl farklılaştığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları, 2006-2017 yılları arasında işsizlerin yoksulluk oranı en yüksek sosyoekonomik grup olduğunu, ekonomik olarak aktif olmayanların yoksulluk oranının da yüksek ve bu dönemdeki azalışının sınırlı olduğunu göstermektedir. İncelenen dönemde, yoksulluk oranı en düşük olan ve bu oranın önemli ölçüde azaldığı grup ise istihdamda olanlardır. Bu durum ücretleşme süreci, tarım dışı istihdamın yaygınlaşması ve kayıt dışılığın azalışıyla açıklanabilir. Geniş hanelerde yaşayanlar, düşük eğitimliler, niteliksiz işlerde, tarım ve inşaat sektörlerinde, kayıt dışı işlerde ve ücretsiz aile işçi olarak çalışanlar arasında yoksulluk oranı yüksektir. Yoksullukla etkin mücadele için özellikle işsizliğin ve kayıt dışılığın azaltılmasının, nitelikli istihdamın ve eğitimin artırılmasının gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, İşgücü Piyasası, İstihdam, Türkiye

Poverty and Labor Market in Turkey

Abstract

Nowadays, living standards and financial conditions of individuals are closely related to their status in the labor market. Therefore, there is a direct relationship between income earned in the labor market and poverty status. Although the existence of this relationship or the working poor phenomenon is not new in the literature, its conceptualization, the increasing concern about it in several countries and the growing interest on this topic are recent. This study first discusses that the social and material causes of this anomaly stem from the historical development of capitalism and its internal dynamics. Beyond this general perspective, this study aims to analyze the relationship between labor market, employment and poverty in Turkey. Using the micro data from 2006 to 2017 Living and Conditions Surveys, we investigate whether poverty status differs with respect to the labor market status and various socio-economic characteristics. The analysis results show that during the period 2006-2017, unemployed individuals constitute the socio-economic group with the highest poverty rates, and the poverty rates among inactive individuals are also high and the decrease in the poverty rate in this group during this period is limited. On the other hand, during the same period the lowest poverty rates and the most significant decrease in these rates are observed among employed individuals. This can be explained by the process of salarization, the increasing non-agricultural employment and the decreasing labor informality. The poverty rates are relatively high among individuals who live in extended families, who have low education, who work at unskilled jobs, agriculture and construction sectors and informal jobs and who work as unpaid family workers. To combat poverty effectively, it seems that unemployment and informality should be reduced, and skilled employment and education levels should be increased.

Keywords: Poverty, Labor Market, Employment, Turkey

1. Giriş

Günümüzün küresel kapitalist dünyasında insanların büyük çoğunluğunun, temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek geliri elde edebilmek ve yoksulluktan kurtulmak için emeğini satmak dışında başka bir seçeneği bulunmamaktadır. Dolayısıyla, hane halklarının yaşam standardını ve maddi koşullarını büyük ölçüde işgücü

piyajasındaki durumları belirlemektedir. Bu bağlamda, işgücü piyasasından elde edilen gelir ile yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki veya günümüzde çalışanların yoksulluğu şeklinde adlandırılan olgu yeni olmasa da birçok ülkede yarattığı endişe, literatürde kavramsallaştırılması ve konuya artan ilgi görece yenidir. Bu anomalinin toplumsal ve maddi nedenleri kapitalizmin tarihsel gelişiminde ve kendi iç dinamiklerinde aranmalıdır.

Olgu yeni değildir; zira çalışanların yoksulluğu 19. yüzyıl kapitalizminin pratikte en yaygın gözlemlenen ve literatürde en çok araştırılan sosyal sorunlarından. Adam Smith, Thomas Robert Malthus, John Stuart Mill ve Karl Marx gibi dönemin önemli klasik iktisatçıları bu sorunun nedenleri üzerine analizler yaparken, Friedrich Engels 1844 yılında yayınladığı “İngiltere’de İşçi Sınıfının Durumu” adlı eserinde işçilerin yoksulluğunu, yaşadıkları sefaleti ve zorlukları çarpıcı bir şekilde resmetmiştir. Dickens, Balzac, Dostoyevski, Victor Hugo gibi 19. yüzyılın büyük yazarlarının bazı romanlarında da sanayi devrimi sonrası değişen toplumsal ve ahlaki yapı, dönemin yaygın yoksulluğu, çalışanların sefaleti, kötü çalışma şartları ve yaşam koşulları anlatılmaktadır.

Bahsi geçen tablonun değişmesi ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, kapitalizmin yeniden biçimlenmesi, üretim ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi ve Fordist politikalara geçilmesiyle mümkün olmuştur. Birçok gelişmiş ülkede, 1945 yılında başlayıp 1970’lerin ortasında sona eren, kapitalizmin altın çağı veya otuz şanlı yılı (*trente glorieuses*) olarak da adlandırılan Fordist dönemde, kitlesel üretim ve tüketime, ekonomide üretkenlik ve verimlilik artışına dayalı ekonomi politikaları uygulanmıştır. Yüksek ekonomik büyümenin ve tam istihdamın sağlandığı, düzenli, tam zamanlı ve güvenceli istihdam olanaklarının arttığı, sosyal güvenlik sistemlerinin geliştirildiği bu refah döneminde çalışanların yoksulluğu konusu (fiilen ve literatürde) gündemden düşmüş ve unutulmuştur (Orléan, 2013: 10).

Emek ve sermaye arasında ekonomik ve sosyal bir uzlaşmanın sağlandığı, toplu iş sözleşmeleriyle desteklenen nispeten istikrarlı ücret ve kar paylaşımı kurallarına dayanan bu dönem 1970'lerin ortalarından itibaren birçok ülkede Neoliberal politikalara geçilmesiyle son bulmuştur. Duménil ve Lévy (2013: 39) Neoliberalizmi, Fordist dönemde kendilerini tehdit altında hisseden ekonomik seçkinlerin (elitlerin) sermaye birikimi koşullarını iyileştirmek ve güçlerini yeniden artırmak için tasarlanmış bir proje olarak tanımlamaktadır. Harvey (2014: 237) de Neoliberalizmi, kapitalist sınıfın her ne pahasına olursa olsun emeğin gücünü azaltmayı hedeflediği siyasi bir proje olarak değerlendirmektedir. Gerçekten de Neoliberal politikalarla zaman içerisinde üretim, tüketim, devletin ekonomiyle olan ilişkisi ve emek-sermaye arasındaki güç dengesi kapsamlı bir biçimde değiştirilmiştir (Aslan, 2019: 1274).

1980 sonrası uluslararası rekabette avantaj sağlamak ve sermaye birikimini artırmak için emeğin daha ucuz, esnek ve güvencesiz biçimlerde istihdam edilmesini sağlayacak politikalar uygulanmıştır. İşgücü piyasasının esnekleştirilmesi, ekonominin finansallaşması, sanayisizleşme (*de-industrialization*) süreci ve ileri teknolojilerin kullanılması birçok ülkede özellikle düşük nitelikli çalışanların işsizliğinin artmasına neden olurken; düzensiz, yarı zamanlı, düşük ücretli ve güvencesiz çalışan sayısı artmış ve ücretlerin milli gelirdeki payı azalmıştır (Husson, 2013:57; ILO, 2018:2). Tüm bu değişikliklere yaşanan ekonomik krizler, serbestleştirmeler ve sosyal güvenlik harcamalarının kısılması da eklenince birçok ülkede yoksulluk ve eşitsizlikler artmıştır (Brinkerhoff ve Goldsmith, 2003: 685; Ostry vd., 2016: 39).

Dolayısıyla, işgücü piyasasında olup yoksul olma, istihdamda olup yoksul olma ya da çalışanların yoksulluğu şeklinde kavramlaştırılan olgular, Fordizm sonrası Neoliberal dönemde güvencesiz ve düşük gelirli istihdamın artmasıyla bağlantılı bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Literatürde 1990'lı yıllara kadar işgücü piyasası ve yoksulluk sorunları ile ilgili çalışmalar konuları birbirinden ayrı bir perspektifle incelerken (El Aynaoui, 1996:5; Breuil-Genier vd., 2001:100), günümüzde bahsi geçen kavramlar birlikte ve birbirleriyle olan etkileşimi kapsamında değerlendirilmektedir.

Bonoli (2007: 496), Neoliberal dönemde işgücü piyasalarının ücret dağılımının en altındaki kişiler için daha yüksek ücret eşitsizliği anlamına geldiğini ve Fordist dönemin tersine artık istihdamda olmanın yoksulluğu önlemeye yetmediğini ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, istihdamda olmak tek başına yoksulluğa karşı koruma sağlamamaktadır, çalışılan işin niteliği, çalışanın işteki statüsü de önem arz etmektedir. Nitekim güvencesiz, geçici, yarı zamanlı, kayıt dışı, düşük ücretli işler ve bu istihdam biçimlerinin yaygınlaşması yoksulluğa sebep olabildiği gibi güvenceli, süresiz, tam zamanlı, kayıtlı, yüksek ücretli işlerde çalışmak bireyleri yoksulluğa karşı koruyabilmektedir. Bu noktada, işin niteliğinin ve işten elde edilen gelirin yanı sıra çalışanın yaşadığı hane ve bu hanedeki toplam gelir de belirleyici olmaktadır. Çünkü, istihdamdan elde edilen gelir bireysel düzeyde, yoksulluk ise toplam hane geliri ve hanede yaşayan kişi sayısına göre hane düzeyinde ölçülmektedir. Öte yandan, yapılan araştırmalar işgücü piyasasının tamamen dışında kalmanın (ekonomik olarak aktif olmamanın) veya işsiz olmanın yoksulluk riskini daha da fazla arttırdığını göstermektedir (OECD, 2009:185). Dolayısıyla yoksulluk hane halkı gelirin ve diğer faktörlerin (makroekonomik değişkenler, sosyal koruma sistemi ve yardımları gibi) yanı sıra işgücü piyasasının belirli bir işlevsel dinamiğinin sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir (El Aynaoui, 1996:4). Bireylerin işgücü piyasasına göre farklı konumlanmaları (işgücü piyasasının dışında, işsiz veya istihdamda olmaları) işgücü piyasasından elde edilen gelir ve yoksulluk riski anlamında önem arz etmektedir.

Bu çalışmada işgücü piyasası ile yoksulluk arasındaki ilişki Türkiye özelinde araştırılmaktadır. Bu amaçla, TÜİK tarafından

2006-2017 yılları arasında gerçekleştirilen Gelir ve Yaşam Koşulları Anketleri (GYKA) mikro verileri kullanılmıştır. İlk olarak, işgücü piyasasına aktif olarak katılmayanların, aktif olarak katılan fakat iş bulamayanların (işsizlerin) ve istihdamda olanların yoksulluk oranları tespit edilip, karşılaştırarak, yoksulluğun işgücü piyasasındaki duruma göre nasıl farklılaştığı ortaya çıkarılacaktır. Öte yandan, TÜİK bireylerin ekonomik faaliyet durumuna göre yoksulluk verilerini, mutlak yoksulluk sınırı yöntemine göre hesaplayarak 2009 yılında kadar yayınlamıştır, sonrasında konu ile ilgili veri bulunmamaktadır. İkinci olarak, bu çalışma bireylerin ekonomik faaliyet ve işteki durumuna göre yoksulluk oranlarını ve bu oranların 2009 sonrası gelişimini ortaya çıkararak bu eksikliği tamamlamayı hedeflemektedir. Yoksulluk oranları mutlak yoksulluk sınırı yöntemine göre değil Uluslararası kuruluşların tanımlarına uygun olarak görece gelir sınırına göre (eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirlerinin %60'ı) hesaplanacaktır. Son olarak, istihdamdaki fertlerin yoksulluk oranları işteki durumlarının yanı sıra sektör, meslek, eğitim düzeyi, kayıtlı-kayıt dışı çalışma durumuna göre de tespit edilerek görece dezavantajlı sosyodemografik grupların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın bu giriş bölümünü izleyen ikinci bölümünde yoksulluk, yoksulluk sınırı, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan geliri gibi kavramlar ve çalışmada kullanılan veri setleri ana hatlarıyla incelenmektedir. Üçüncü bölümde analiz sonuçları ve bulgular sunulacaktır. Dördüncü ve son bölüm ise çalışmanın bulgularını kısaca tartışan sonuç bölümüdür.

2. Kavramsal Çerçeve ve Veriler

Günümüzde istihdamda olup yoksul olma ya da çalışanların yoksulluğu yaygınlaşan ve dikkat çeken bir sorun haline gelmiştir. 2018 yılı itibariyle düşük ve orta gelirli ülkelerde yaklaşık 700 milyon çalışan, diğer bir ifadeyle bu ülkelerdeki her 4 çalışandan biri yoksuldur (ILO,

2019:15). 2017 yılında AB-28 ülkelerinde de çalışanların yüzde 9,4'ü (10 çalışandan biri) yoksul hanelerde yaşamaktadır (Peña-Casas vd., 2019:21). Yapılan araştırmalar, istihdamda olanlara kıyasla istihdamda olmayanların, yani ekonomik olarak aktif olmayanların ve işsizlerin yoksul olma riskinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (OECD, 2009:185). Dolayısıyla, bireylerin ve hane halklarının işgücü piyasasındaki durumlarıyla yoksulluk arasında bir ilişki söz konusudur. Bu bağlamda, bu ilişkinin daha net anlaşılması için bireylerin işgücü piyasasındaki konumlarının neler olduğunu ve yoksulluk oranlarının nasıl belirlendiğinin bilinmesi önem arz etmektedir.

Öncelikle, bireylerin işgücü piyasasındaki durumlarını üç kategoride ele almak mümkündür: 1) işgücü piyasasının tamamen dışında kalanlar (ekonomik olarak aktif olmayanlar), 2) işgücü piyasasında aktif olarak iş arayanlar (işsizler) ve 3) işgücü piyasasında aktif olarak çalışanlar (istihdamda olanlar). Çalışabilecek yaşta olmayanlar (TÜİK'e göre 15 yaş altı olanlar) ve çalışabilecek yaştaki nüfus içinde (15 yaş ve üstü) olup çeşitli nedenlerden dolayı istihdamda olmayanlar veya iş aramayanlar ekonomik olarak aktif olmayanları tanımlamaktadır. TÜİK'e göre işsizler ise referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan kişilerden iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve daha yukarı yaştaki fertler olarak tanımlanmaktadır (TÜİK, 2014).¹ Son olarak, TÜİK yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan kişileri ve referans haftası içinde çeşitli nedenlerle işinin başında olmasa da, işiyle ilişkisi devam eden kendi hesabına çalışanları ve işverenleri istihdamda kabul etmektedir (TÜİK, 2018a).

---

¹ TÜİK iş arama kriterinde referans dönemini 2014 yılına kadar son 3 ay olarak belirlerken, 2014 yılından sonra son 4 hafta belirlemeye başlamıştır (TÜİK, 2014).

Yoksulluk ise en yaygın şekliyle bir bireyin onurlu yaşamak ve en temel ihtiyaçlarını karşılamak için gereken gelirden yoksun olma durumu olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, tanımı gereği en temel ihtiyaçların subjektifliğinden kaynaklı ve çok boyutlu bir kavram olmasından dolayı yoksulluğun ölçülmesinin birçok alternatif yolu vardır. Parasal yoksulluk (gelir yoksulluğu) ve yaşam koşulları standardı literatürde farklı yoksulluk türlerini ifade eden, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ve Türkiye'de yoksulluğun ölçülmesinde en çok kullanılan iki yaklaşımdır. Parasal yoksullukta yoksulluğun gelire ilgili boyutu ele alınırken, yoksulluk sınırının oluşturulmasında (yoksul olanla olmayanı ayıran sınır) yaygın olarak iki yaklaşım kullanılmaktadır: Mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk.²

Genellikle, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tercih edilen mutlak yoksulluk yaklaşımında, temel ihtiyaçlar belirli bir gıda sepeti ile temsil edilmektedir ve bu ihtiyaçları karşılamak için yeterli bütçesi/ geliri olmayan haneler (ve o haneleri oluşturan bireyler) yoksul olarak kabul edilmektedir (Gündoğan, 2008:43; TÜİK, 2018b). Mutlak yoksulluk, asgari refah düzeyini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranını ifade etmektedir.

Göreceli yoksulluk ise bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumuna işaret etmektedir (TÜİK, 2018b). Göreceli yoksullukta genel olarak yoksulluk sınırı ülkedeki medyan gelir veya medyan harcamanın belli bir yüzdesi (yüzde 50 veya 60'ı gibi) olarak belirlenmekte ve bu sınırın altında gelir veya harcamaya sahip olan birey ve hanehalkı göreceli anlamda yoksul olarak tanımlanmaktadır.

---

² Literatürde bireylerin yoksulluğa yüklediği anlam ve beyan ettikleri gerekli asgari gelir düzeyinden yola çıkılarak hesaplanan öznel yoksulluk bir üçüncü yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Şeker, 2008:9) fakat bu yaklaşım yaygın bir kullanıma sahip değildir.

Yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan diğer önemli yaklaşım yaşam koşulları yaklaşımıdır. Bu yaklaşım maddi yoksunluk kavramını, yani istenilen bir mal veya hizmeti satın almak için gerekli maddi kaynağa sahip olmama durumunu dikkate almaktadır (Lestrade, 2011: 16). TÜİK, maddi yoksunluğun boyutunu, insanların yaşam koşullarının niteliğini ve gelir yoksulluğunu ortaya çıkarmak için AB'ye uyum çerçevesinde, 2006 yılından itibaren düzenli olarak Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasını (GYKA) uygulamaya başlamıştır. GYKA'lar panel anket yöntemiyle gelir dağılımının yanı sıra yaşam koşulları, sosyal dışlanma ve göreceli gelir yoksulluğu gibi konularda veri üretmektedir.

Buraya kadar incelenen yoksulluk ölçümü yaklaşımlarından yola çıkarak TÜİK'in hangi yaklaşıma göre veri ürettiği ve yayınladığı, bu verilerin yoksulluk-işgücü piyasası ilişkisine dair ortaya çıkardığı sonuçlar daha yakından incelenirse bu çalışmada seçilen yoksulluk tanımı ve ölçüm metodu daha iyi anlaşılacaktır.

TÜİK, 2002-2009 döneminde düzenlediği Hanehalkı Bütçe Anketlerinden (HBA) elde edilen tüketim harcaması verilerini kullanarak mutlak (gıda ve gıda+gıda dışı) ve harcama esaslı göreceli yoksulluk göstergeleri üretmiştir (TÜİK, 2019).³

TÜİK, belirtilen dönemde eşdeğer kişi başına tüketim harcamalarından yola çıkarak belirlenen çeşitli yoksulluk sınırları belirliyordu:

1. Gıda yoksulluğu (açlık sınırı): 80 maddeden oluşan kişiye günlük asgari 2100 kalori sağlayacak miktarda oluşturulan gıda sepetinin maliyeti,

³ Bu göstergelerin yanı sıra uluslararası karşılaştırmalarda sıkça kullanılan cari satın alma gücü paritesine göre günlük kişi başına 1 \$, 2.15 \$ ve 4.30 \$ gibi çeşitli yoksulluk sınırlarına göre de yoksulluk oranları TÜİK tarafından hesaplanmıştır.

2. Yoksulluk sınırı (gıda+gıda dışı): gıdanın yanı sıra gıda dışı mal ve hizmet harcama payının da eklenmesiyle oluşturulan harcama sınırı,
3. Harcama esaslı görelî yoksulluk sınırı: eşdeğer kişi başına tüketim harcaması medyan değerinin yüzde 50'si.

Belirlenen bu yoksulluk sınırlarının altında tüketim harcaması olanlar yoksul olarak kabul ediliyordu. 2002-2009 arasında yapılan bu yoksulluk çalışmalarında aynı zamanda hanehalkı fertlerinin ekonomik faaliyet durumuna, işteki durumuna ve çalıştığı sektöre göre yoksulluk oranları da hesaplanıyor ve yayınlanıyordu. TÜİK, bu verileri en son 2009 yılında yayınlamıştır ve 2010 yılından itibaren tüketim harcaması verilerini kullanarak mutlak (gıda ve gıda+gıda dışı) ve harcama esaslı görelî yoksulluk göstergelerinin metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmayacağını duyurmuştur (TÜİK, 2017:62; TÜİK, 2019). Dolayısıyla, 2009 yılı sonrası için yoksulluğun işgücü piyasasına bakan yönüyle ilgili veri bulunmamaktadır. Öte yandan, daha önce belirttiğimiz gibi 2009 yılına kadar yayınlanan veriler HBA'lardan eşdeğer kişi başına tüketim harcaması yöntemine göre üretilmiştir. Oysa, gelir ve harcama yöntemlerine göre hesaplanan yoksulluk oranları arasında önemli farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. TÜİK'in HBA'lardan eşdeğer kişi başına tüketim harcaması medyan değerinin yüzde 50'sine göre hesapladığı ve en son 2009 yılında yayınladığı yoksulluk oranı yüzde 15,1 iken aynı yıl GYKA'lardan hesapladığı eşdeğer kişi başına medyan gelirin yine yüzde 50'sine göre yoksulluk oranı yüzde 17,1'dir. Bu fark hane halkı harcamalarının borçlanma kanalıyla gelirlerinden çok daha fazla artmasından kaynaklanmaktadır.⁴

---

⁴ Nitekim, 2003-2011 arasında hanehalkı borç stoku yüzde 765 oranında artmış, 2003 yılında 13,4 milyar TL'den 2011 yılında 236,6 milyar TL'ye yükselmiştir.

Bu sebeple, Eurostat verilerinde ve AB ülkelerinde yoksulluk eşdeğer kişi başına medyan gelirinin yüzde 60'ı sınır kabul edilerek belirlenmektedir ve bu sınırın altındakiler görece yoksul kabul edilmektedir. Bu çalışmada, 2006-2017⁵ yılları arasındaki GYKA mikro verileri kullanılarak yoksulluk Eurostat tanımına göre belirlenecektir. Bunu gerçekleştirebilmek için öncelikle eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri hesaplanacaktır.

Fert yoksulluğunu ölçmek için hanelerin yetişkin-çocuk bileşimlerindeki farklılıkları dikkate alarak hanehalkı düzeyinde toplanan gelirlerin birey başına düşen gelirlere dönüştürülmesi gerekmektedir. Çünkü bir hanede bireysel harcamanın yanı sıra konut harcamaları (tüm hane için ödenen örneğin kira, elektrik, su, gaz faturaları gibi) gibi ortak tüketim harcamaları da vardır ve yetişkinler ile çocuklar arasındaki maliyetler farklılıklar göstermektedir (Gürsel ve Acar, 2015; Erdoğan, 2002; TÜİK, 2018b). Eşdeğerlik ölçeği bir hanehalkı büyüklüğünün kaç yetişkine (eşdeğer ferde) denk olduğunu gösteren bir düzeltme formülüdür. Yaygın olarak kullanılan, Eurostat ve OECD gibi uluslararası kuruluşların belirlediği ve kullandığı eşdeğerlik ölçeğine göre:

- Referans kişi için “1”,
- 14 ve daha yukarı yaştaki fertler için “0,5” ve
- 14 yaşın altındaki fertler için ise “0,3” katsayıları kullanılarak eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne ulaşılmaktadır.

Nihayet, hane halkının kullanılabilir geliri bulunan bu değere bölünerek eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelinine

---

⁵ Daha önce de belirtildiği üzere, TÜİK, “Gelir ve Yaşam Koşulları Anketleri”ni (GYKA) 2006 yılından itibaren uygulamaya başlamıştır, bu çalışma yapılırken en son yayınlanan GYKA mikro verileri 2017 yılına aittir, bu sebeple, bu çalışmada 2006-2017 yılları analiz için seçilmiştir.

ulaşmaktadır. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirinin medyan değeri hesaplandıktan sonra yoksulluk sınırı yine Eurostat tanımına uygun olarak eşdeğer kişi başına medyan gelirinin yüzde 60'ı sınır kabul edilerek hesaplanacaktır. Sonuç olarak, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin yüzde 60'ı olarak belirlenen yoksulluk sınırından düşük geliri olan fertler yoksul olarak kabul edilerek, işgücü piyasası ve yoksulluk analizi yapılacaktır.

3. Analiz Sonuçları

Bu bölümde, ilk olarak hanehalkı fertlerinin ekonomik faaliyet durumuna, farklı ekonomik faaliyetlerdeki fertlerin eğitim durumuna ve yaşadıkları hanenin büyüklüğüne göre yoksulluk oranları sunulacaktır. Ardından istihdamdaki fertlerin yoksulluk durumu daha yakından analiz edilerek işteki durumlarının yanı sıra sektör, meslek, kayıtlı-kayıt dışı çalışma durumu gibi kriterlere göre sonuçlar gösterilecektir.

3.1. Ekonomik Faaliyet Durumuna Göre Yoksulluk

Tablo 1, hanehalkı fertlerinin ekonomik faaliyetlerine göre yoksulluk oranlarının 2006-2017 yılları arasında gelişimini göstermektedir. Eşdeğer kişi başına medyan gelirinin yüzde 60'ı sınır kabul edilerek hesaplanan yoksulluk oranının, Türkiye geneli için, 2006 yılında yüzde 25,4'ten 2017 yılında yüzde 20,1'e gerilediği ortaya çıkmaktadır. Fertlerin ekonomik faaliyet durumuna göre yoksulluk oranlarına bakıldığında ise en yüksek yoksulluğun 2006 ve 2017 yıllarında işsizler arasında olduğu görülmektedir. Yoksulluk oranının yüksekliği bakımından işsizleri, ekonomik olarak aktif olmayanlar ve istihdamda olanlar takip etmektedir, 2017 yılı için yoksulluk oranları sırasıyla yüzde 29, 20 ve 13'tür.

Tablo 1 aynı zamanda yoksulluğun 2006-2017 yılları arasındaki gelişimini de göstermektedir. Türkiye geneli yoksulluk 2006-2017 arasında yüzde 5,3 puan azalırken, ekonomik faaliyet durumuna göre yoksulluk oranındaki azalma farklılaşmaktadır. 2006-2017 yılları arasında aktif olmayanların yoksulluk oranı sadece yüzde 2 puan azalırken, istihdamda olanlar arasında yüzde 7 puan, işsizler arasında ise yüzde 7,7 puan azalmıştır.

Tablo 1. Ekonomik Faaliyet Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, 2006-2017

Ekonomik faaliyet durumu	Fert yoksulluk oranı*(%)				
	2006	2009	2012	2015	2017
Toplam**	25,4	24,3	22,7	21,9	20,1
İstihdamdaki fertler	19,7	20,8	17,0	14,9	12,7
İş arayanlar	36,8	30,1	32,7	32,3	29,1
Ekonomik olarak aktif olmayanlar	21,5	20,0	20,6	20,9	19,5

Kaynak: TÜİK 2006-2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları mikro veri setleri; yazarın hesaplamaları. Bu çalışma yapılırken en son yayınlanan GYKA mikro verileri 2017 yılına aittir.

*Yoksulluk sınırı eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin yüzde 60'ı olarak kabul edilmiştir.

**Toplam, Türkiye geneli yoksulluk oranını göstermektedir.

Ekonomik olarak aktif olmayanların genel yoksulluk azalışına göre yoksulluk oranlarının daha az azalması anlaşılabilir bir durumdur fakat özellikle işsizler arasında genel yoksulluk derecesinden daha da fazla olan azalış dikkat çekicidir. İşsizler arasındaki yoksulluğun önemli azalışında, 2006-2017 yılları arasında işsizlik sigortasının yaygınlaşmasının, sigortaya hak kazanma şartlarının hafifletilmesinin ve sigorta ödeneğinin artırılmasının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, İşkur verilerine göre Aralık 2007'de yaklaşık 102 bin kişi işsizlik sigortasından yararlanırken Kasım 2016'da bu sayı 507 bin kişiye yükselmiştir. İşsizlikten farklı olarak istihdamın etkisi

kişilerin işteki statüsüne, kayıtlılık durumuna, sektör ve mesleklere göre farklılaştığından istihdamda olan fertlerin yoksulluğundaki azalışın daha yakından analiz edilmesi gerekmektedir (bölüm 3.2 istihdamdaki fertlerin yoksulluğunu incelemektedir).

Yoksulluk oranının ve bu oranın 2006-2017 yılları arasında gelişiminin fertlerin ekonomik faaliyet durumlarına göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, ekonomik faaliyet bireysel bir durum iken yoksulluk hane bazında ölçülmektedir. Kişinin ekonomik faaliyetini belirleyen en önemli unsurlardan biri eğitim seviyesi iken, hane halkının yoksulluğu üzerinde belirleyici olan faktör hanenin kaç kişiden oluştuğudur. Bu bağlamda, Tablo 2 eğitim ve ekonomik faaliyet durumuna göre, Tablo 3 ise hanehalkı büyüklüğü ve ekonomik faaliyet durumuna göre yoksulluğun ne ölçüde değiştiğini göstermektedir.

İlk olarak, Tablo 2’de tüm ekonomik faaliyet grupları için eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk oranının azaldığı gözlemlenmektedir. Örneğin, ekonomik olarak aktif olmayanlar arasında 2017 yılında yoksulluk oranı lise altı eğitimlilerde yüzde 22,5 iken lise üstü eğitimliler bu oran yüzde 4,2’ye düşmektedir. Öte yandan, eğitim düzeyine göre yoksulluk oranlarının 2006-2017 yılları arasındaki değişimi lise üstü eğitime sahip kişiler arasında yoksulluğun önemli oranda arttığını göstermektedir. Bu durum bahsi geçen dönemde üniversite mezunu genç sayısının ve genç işsizliğinin yüksek artışlarıyla açıklanabilir. 2006-2018 yılları arasında genç işsizliği yüzde 13,9’dan yüzde 17,8’e yükselmiştir. 2018 yılında gençler arasında ne eğitimde ne istihdamda ne de yetiştirmede olanların oranı (NEET) ise yaklaşık yüzde 28’dir ve bu 5,3 milyon gencin eğitim, öğrenim ve çalışma süreçlerinin dışında kaldığına işaret etmektedir.

Tablo 2. Ekonomik Faaliyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları**, 2006-2017

Eğitim seviyesi	Ekonomik olarak aktif olmayanlar		İstihdamdaki fertler		İş arayanlar	
	2006	2017	2006	2017	2006	2017
Lise altı	24,4	22,5	26,2	19,0	50,1	44,2
Lise	9,2	10,7	8,3	7,3	19,8	18,5
Lise üstü	1,2	4,2	0,9	2,0	6,4	10,2
Toplam*	21,5	19,5	19,7	12,7	36,8	29,1

Kaynak: TÜİK 2006-2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları mikro veri setleri; yazarın hesaplamaları.

*Yoksulluk sınırı eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin yüzde 60'ı olarak kabul edilmiştir.

**Toplam, Türkiye geneli yoksulluk oranını göstermektedir.

Tablo 3 ise tüm ekonomik faaliyet grupları için bireylerin yaşadığı hanenin büyüklüğü arttıkça yoksulluk oranının arttığını göstermektedir. 2017 yılında, 1 veya 2 kişilik büyüklüğe sahip hanelerde yaşayan ve ekonomik olarak aktif olmayanların yoksulluk oranı yüzde 10,3; istihdamdaki fertlerin yüzde 4,4; iş arayanların yüzde 13 iken bu oranlar aynı yıl 7 veya daha fazla kişilik büyüklüğe sahip hanelerde yaşayanlar için sırasıyla yüzde 49,1, 34,3 ve 61,4'e yükselmektedir.

Tablo 3. Ekonomik Faaliyet Durumuna ve Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları*

	Ekonomik olarak aktif olmayanlar		İstihdamdaki fertler		İş arayanlar	
	2006	2017	2006	2017	2006	2017
Hane büyüklüğü						
1 veya 2 kişi	9,6	10,3	9,8	4,4	19,3	13,0
3 veya 4 kişi	12,9	11,7	11,9	7,1	24,8	16,6
5 veya 6 kişi	26,4	27,1	24,2	20,0	40,6	36,0
7 ve daha fazla kişi	53,4	49,1	42,7	34,3	64,0	61,4
Toplam**	21,5	19,5	19,7	12,7	36,8	29,1

Kaynak: TÜİK 2006-2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları mikro veri setleri; yazarın hesaplamaları.

*Yoksulluk sınırı eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin yüzde 60'ı olarak kabul edilmiştir.

**Toplam, Türkiye geneli yoksulluk oranını göstermektedir.

3.2. İstihdamdaki Fertlerin Yoksulluğu

2006-2017 yılları arasında Türkiye geneli yoksulluk yüzde 5,3 puan azalırken, istihdamda olanlar arasında yüzde 7 puan azalmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi istihdamın etkisi çalışılan işin niteliğine göre farklılık göstermektedir. Bu bölüm, istihdamda olan fertlerin yoksulluk oranlarını işteki statüye, kayıtlılık durumuna, sektöre ve mesleklere göre incelemektedir.

Tablo 4 istihdamda olanların işteki statülerine göre yoksulluk oranlarını göstermektedir. Tüm yıllarda, en yüksekten en düşüğe yoksulluk oranı sırasıyla ücretsiz aile işçileri, kendi hesabına çalışanlar, ücretliler ve işverenler arasında gözlemlenmektedir. 2006-2017 yılları arasında tüm iş statülerinde yoksulluk azalmıştır. En düşük yoksulluk oranına sahip olan iş statüsünün işverenler olması beklenebilir bir durumdur, işverenlerden sonra en düşük yoksulluk oranının ise ücretli ve yevmiyeli çalışanlar arasında olduğu gözlemlenmektedir. 2006-2017 yılları arasında ücretli çalışanların yoksulluğu yüzde 5 puan

azalmıştır. Bu azalışta ücret seviyelerinin ve asgari ücretin artışının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle 2016 yılında asgari ücret reel anlamda yüzde 23 (nominal olarak aylık 1000 TL'den 1300 TL'ye) artmıştır, bu artıştan önce (2015 yılında) yüzde 12,6 olan ücretli yoksulluğu 2017 yılında yüzde 10,8'e düşmüştür.

2006-2017 yılları arasında yoksulluk oranı tüm iş statülerinde azalmasına rağmen genel olarak ücretliler arasında daha düşük, kendi hesabına çalışanlar ve ücretsiz aile işçileri arasında ise daha yüksektir. Öte yandan, TÜİK verileri 2006-2017 yılları arasında ücretli çalışma biçiminin toplam istihdam içindeki payının önemli ölçüde arttığını (yüzde 59'dan yüzde 67'ye), ücretsiz aile işçiliğinin (yüzde 13'den yüzde 11'e) ve kendi hesabına çalışmanın (yüzde 22'den yüzde 17'ye) ise azaldığını ortaya çıkarmaktadır. Bu şartlarda, çalışanlar arasında yoksulluk oranının genel olarak azalmasında Türkiye işgücü piyasasında iş statüleri bağlamında yaşanan yapısal dönüşümün de etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Çalışanların İşteki Durumuna Göre Yoksulluk Oranları*, 2006-2017

İşteki durum	2006	2009	2012	2015	2017
Ücretli/yevmiyeli	15,5	14,1	14,0	12,6	10,8
İşveren	5,7	4,8	2,7	3,5	2,5
Kendi hesabına çalışan	27,1	28,2	21,1	19,8	17,3
Ücretsiz aile işçisi	32,6	40,1	29,6	27,0	24,5

Kaynak: TÜİK 2006-2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları mikro veri setleri; yazarın hesaplamaları.

*Yoksulluk sınırı eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin yüzde 60'ı olarak kabul edilmiştir.

Tablo 5 istihdamda olan fertlerin çalıştıkları sektörlere göre yoksulluk oranlarını göstermektedir. Türkiye yoksulluk oranının ve genel olarak istihdamdaki fertlerin yoksulluğunun azalışına bağlı bir

şekilde tüm sektörler için yoksulluk oranının azaldığı görülmektedir. Hizmet sektöründeki yoksulluk azalışı görece sınırlı kalırken, tarım sektöründeki azalış dikkat çekicidir. Bu duruma yapısal dönüşümün bir başka boyutu olan sektörel değişimin yol açtığı ifade edilebilir. Yoksullukla anılan kırsal nüfusun ülke nüfusu içindeki payı ve istihdamda tarım sektörünün payı zaman içerisinde azalırken, hizmet sektörünün istihdam içindeki payı artmıştır.

Tablo 5. İstihdamdakilerin Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları*, 2006-2017

Sektör	2006	2009	2012	2015	2017
Tarım	37,3	42,3	32,0	29,8	26,4
Sanayi	12,7	12,1	11,7	10,9	8,8
İnşaat	33,7	28,6	30,2	26,6	25,1
Hizmetler	10,9	10,7	9,6	9,6	8,2

Kaynak: TÜİK 2006-2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları mikro veri setleri; yazarın hesaplamaları.

*Yoksulluk sınırı eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin yüzde 60'ı olarak kabul edilmiştir.

Tablo 6 ise istihdamda olan fertlerin mesleklerine göre yoksulluk oranını ve bu oranın 2006-2017 yılları arasındaki gelişimi göstermektedir. Tüm meslek grupları için yoksulluk 2006-2017 yılları arasında azalırken hizmet sektöründe olan hizmet ve satış elemanları arasında kısıtlı bir azalış olduğu görülmektedir. En yüksek yoksulluk oranının nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünlerinde çalışanlar ile nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar arasında, en düşük olanların ise Tablo 6'daki ilk 4 meslek grubu çalışanları arasında olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 6. Çalışanların Mesleklerine Göre Yoksulluk Oranları*, 2006-2017

Meslek grupları	2006	2009	2012	2015	2017
Yöneticiler	5,5	5,9	2,7	2,7	2,3
Profesyonel meslek mensupları	1,5	1,1	2,2	1,4	1,2
Teknisyenler, Teknikerler ve Yardımcı meslek mensupları	3,7	1,4	2,9	3,3	3,2
Büro hizmetlerinde çalışan elemanlar	4,5	4,8	3,0	3,9	3,2
Hizmet ve satış elemanları	12,2	14,3	12,5	12,9	11,3
Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünlerinde çalışanlar	34,7	40,8	31,2	29,0	25,2
Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar	22,6	20,3	18,4	17,6	16,9
Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar	13,8	11,9	12,6	12,5	10,8
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	32,9	32,0	26,8	25,7	21,9

Kaynak: TÜİK 2006-2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları mikro veri setleri; yazarın hesaplamaları.

*Yoksulluk sınırı eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin yüzde 60'ı olarak kabul edilmiştir.

Son olarak, Tablo 7 çalışanların kayıtlılık durumuna göre yoksulluk oranlarını göstermektedir. 2017 yılında kayıtlı çalışanlar arasında yoksulluk oranı yüzde 7,6 iken bu oran kayıt dışı çalışanlar arasında yüzde 23,6'dır. Kayıt dışı çalışma biçiminin düşük istihdam geliriyle karakterize olduğu bilindiğinden bu sonuç şaşırtıcı değildir. Fakat, 2006-2017 yılları arasında kayıt dışı çalışanlar arasında yoksulluğun azaldığı, kayıtlı çalışanlar arasında ise bir miktar (yüzde 7'den yüzde 7,6'ya) arttığı görülmektedir. Bu durum daha önce bahsedilen istihdamın yapısal dönüşüm süreciyle ilgili olabilir. Nitekim, 2006-2017 yılları arasında ücretliler arasında kayıt dışılık önemli oranda azalırken, kayıtlılık artmıştır. 2006 yılında ücretli çalışanların yüzde 32'si kayıt dışı çalışırken bu oran 2017'de yüzde 18'e gerilemiştir.

Tablo 7. Çalışanların Kayıtlılık Durumuna Göre Yoksulluk Oranları*, 2006-2017

Kayıtlılık durumu	2006	2009	2012	2015	2017
Kayıtlı	7,0	7,6	8,6	8,6	7,6
Kayıt dışı	30,9	35,1	28,8	27,3	23,6

Kaynak: TÜİK 2006-2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları mikro veri setleri; yazarın hesaplamaları.

*Yoksulluk sınırı eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin yüzde 60'ı olarak kabul edilmiştir.

4. Sonuç

Bu çalışmada işgücü piyasası ile yoksulluk arasındaki ilişki ve çalışanların yoksulluğu incelenmiştir. Öncelikle, son dönemde bu olguların yaygınlaşmasının ve konuya artan ilginin kapitalizmin tarihsel gelişimi ve yeniden düzenlenmesi süreçlerinden kaynaklandığı gösterilmiştir. 19. yüzyıl kapitalizminde yaygın olarak gözlemlenen işgücü piyasasındaki yoksulluk sorunu, kapitalizmin Fordist döneminde gündemden düşse de Neoliberalizme geçişle birlikte pratikte ve literatüre yeniden geri dönmüştür. 1970'lerin sonunda kapitalizm Fordizm'den Neoliberalizme evrilerek büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Tüm makroekonomik göstergeler, kar, ücretler, verimlilik, vergilendirme, kamu borçları, eşitsizlik ve işsizlikle ilgili veriler bu dönüşümün sonuçlarını ve gerçekliğini kanıtlamaktadır. Bu dönüşümün işgücü piyasaları özelinde yansımaları ise Fordist dönemin tersine esnek, düşük ücretli, yarı zamanlı, güvencesiz istihdam biçimlerinin ve işsizliğin yaygınlaşması, ücretlerin milli gelir içindeki payının azalması olmuştur.

Sonuç olarak, işgücü piyasalarının ve istihdamın yoksulluğa karşı koruyucu niteliğinin azaldığı, yoksulluğun ve eşitsizliklerin arttığı son yıllarda, işgücü piyasası, istihdam ve yoksulluk arasındaki ilişki daha fazla araştırılır ve sorgulanır olmuştur. Bu bağlamda, bu

çalışmada Türkiye'deki işgücü piyasası ve yoksulluk arasındaki ilişki araştırılmıştır. İşgücü piyasasına aktif olarak katılmayanların, aktif olarak katılan fakat iş bulamayanların (işsizlerin) ve istihdamda olanların yoksulluk oranları tespit edilip, karşılaştırarak, yoksulluğun işgücü piyasasındaki duruma göre nasıl farklılaştığı ortaya çıkarılmıştır. Öte yandan, eğitim, hanehalkı büyüklüğü, istihdamdaki fertlerin işteki durumlarının yanı sıra sektör, meslek ve kayıtlı-kayıt dışı çalışma durumu gibi sosyoekonomik değişkenlere göre yoksulluk oranları da hesaplanmıştır.

2006-2017 yılları arasında gerçekleştirilen Gelir ve Yaşam Koşulları Anketleri (GYKA) mikro veri analizinin bulguları ilk olarak ülke geneli yoksulluk oranının azalışına bağlı olarak tüm ekonomik faaliyet gruplarının da yoksulluğunun farklı derecelerde azaldığını göstermektedir.

Ekonomik olarak aktif olmayanların yoksulluk oranının ülke geneli yoksulluk oranı kadar yüksek olduğu ve 2006-2017 yılları arasında azalışının sınırlı olduğu, işsizlerin yoksulluk oranı en yüksek sosyoekonomik grup olduğu gözlemlenmektedir. İstihdamda olanlar arasında ise yoksulluk oranının ülke geneli yoksulluktan çok daha düşük olduğu ve incelenen dönemde önemli oranda azaldığı ortaya çıkmaktadır. İstihdamdaki fertlerin yoksulluk oranının görece düşük olması ve bu oranın azalması, Türkiye işgücü piyasasının yapısal dönüşümü sonucu tarımın istihdamdaki payının azalması, istihdamda yaşanan ücretlileşme süreci, tarım dışı istihdamın artışı ve kayıt dışılığın azalışıyla açıklanmıştır.

Öte yandan, tüm ekonomik faaliyet grupları (aktif olmayanlar, işsiz ve istihdamda olanlar) için yaşanan hanenin büyüklüğü arttıkça (özellikle beş ve daha fazla kişiden oluşan hanelerde) yoksulluk oranının arttığı, bireylerin eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk oranının azaldığı gözlemlenmektedir. Son olarak, istihdamda olan fertler

açısından ise düşük eğitimli olanlar, nitelik gerektirmeyen işlerde, tarım ve inşaat sektörlerinde, kayıt dışı işlerde ve ücretsiz aile işçi olarak çalışanlar arasında yoksulluk oranının çok daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. İşgücü piyasası bağlamında yoksullukla etkin mücadele için özellikle işsizliğin ve kayıt dışılığın azaltılmasının, nitelikli istihdamın ve eğitimin artırılmasının hedeflenmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Aslan, G., (2019). İktisat Yazınında Neoklasik Paradigma ve Asgari Ücret Tartışmaları. *Çalışma ve Toplum*, 61(2), 1259-1286.
- Bonoli, G., (2007). Time Matters: Postindustrialization, New Social Risks and Welfare State Adaptation in Advanced Industrial Democracies. *Comparative Political Studies*, 40 (5), 495-520.
- Breuil-Genier, P., Ponthieux, S. ve Zoyem, J-P., (2001). Profils Sur Le Marché Du Travail et Caractéristiques Familiales Des Actifs Pauvres. *Économie Et Statistique*, 349(1), 99-124.
- Brinkerhoff, D. W. ve Goldsmith, A. A., (2003). How Citizens Participate in Macroeconomic Policy: International Experience and Implications for Poverty Reduction. *World Development*, 31(4), 685-701.
- Duménil, G. ve Lévy, D., (2013). *The Crisis of Neoliberalism*. Cambridge, Harvard University Press.
- El Aynaoui, J-P. K., (1996). Une Investigation du Lien Pauvreté- Marché du Travail dans le Contexte du Maroc. *Revue Région & Développement*, 3, 1-35.
- Erdoğan, G., (2002). Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler, C.C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri* içinde, Ankara, Hak-iş Konfederasyonu Yayını.
- Gündoğan, N., (2008). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*, Ankara, Ankara Sanayi Odası. <https://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedy/ocak-subat2008/Dosya.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.12.2019).
- Gürsel, S. ve Acar, A., (2015). *Türkiye’de Yoksulluk Dinamikleri*, Betam Araştırma Notu 15/175. <https://betam.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2015/01/ArastirmaNotu175.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.12.2019).
- Harvey, D., (2014). *Une Brève Histoire du Néolibéralisme*. Paris, Les Prairies Ordinaires.
- Husson, M., (2013). La Baisse de La Part Salariale à La Source de La Crise. R. Savage ve M. Husson (Ed.), *Salaire et Compétitivité. Pour Un Vrai Débat* içinde, Paris, Couleur Livres.

- ILO, (2018). *Rapport Mondial sur Les Salaires 2018/19, Quelles Sont Les Causes des Écarts Salariaux Entre Hommes et Femmes?* Geneva, International Labour Office.
- ILO, (2019). *World Employment and Social Outlook: Trends 2019*. Geneva, International Labour Office.
- Lestrade, B., (2011). *Le Développement du Phénomène des Travailleurs Pauvres-un Défi Pour Les Sociétés Européennes*, Lestrade B. (Ed.), *Travail et Précarité: Les Working Poor en Europe içinde* (15-33), Paris, L'Harmattan.
- Peña-Casas, R., Ghailani, D., Spasova, S. ve Vanhercke, B., (2019). *In-work Poverty in Europe. A Study of National Policies*. European Social Policy Network (ESPN), Brussels, European Commission.
- Şeker, S. D., (2008). *Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerine Etkisi*. Uzmanlık Tezi, T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayi Başkanlığı, Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- OECD, (2009). *Perspectives de L'emploi 2009*. Paris, The Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Orléan, A., (2013). *Le Néolibéralisme entre Théorie et Pratique* Entretien avec André Orléan. *Cahiers philosophiques*, 133(2), 9-20.
- Ostry, J. D., Loungani, P. ve Furceri, D., (2016). *Neoliberalism: Oversold?*. *Finance & Development*, 53(2), 38-41.
- TÜİK, (2014). *Hanehalkı İşgücü Anketinde Yapılan Yeni Düzenlemelere İlişkin Açıklamalar*. http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2014/turkce/downloads/aciklamalar.pdf, (Erişim Tarihi: 20.12.2019).
- TÜİK, (2017). *Resmi İstatistik Programı 2017-2021*. https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/3/2019/02/Resmi_istatistik_Programi_2012-2016Rev.2.pdf, (Erişim Tarihi: 02.12.2019).
- TÜİK, (2018a). *Hanehalkı İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti Meta Veri*. http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2018/turkce/metaveri/tanim/index.html, (Erişim Tarihi: 22.12.2019).
- TÜİK, (2018b). *Gelir ve yaşam Koşulları Araştırması 2018 Yoksullukla İlgili Tanımlar*. http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2018/turkce/metaveri/tanim/yoksullukla-iligili-taniimler/index.html, (Erişim Tarihi: 24.12.2019).
- TÜİK, (2019). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013 (Erişim Tarihi: 11.12.2019).

